

reflexivitu a denaturalizáciu. Keď hovorí „prírody sú prítomné, no spolu so svojimi reprezentantmi, vedcami, ktorí hovoria v ich mene. Spoločnosti sú prítomné, no spolu s objektmi, ktoré ich odjakživa zaťažujú“ (s. 188), hovorí o prírode „predstavovanej“ vedou – lebo na rozdiel od iných ľudských aktivít si veda nekladie za cieľ svet meniť, ale *meniť predstavu o ňom*, čo však znamená vážnu konzekvenciu vo vzťahu k technike, lebo tak, ako si svet predstavujeme – tak v ňom konáme. Svet prírody už nemožno chápať len ako arénu pre interakciu medzi ľuďmi, resp. ako hodnotovo neutrálny vektor medzi ľudským morálnym agensom a nie-ľudským paciensom. Je prírodou skúmanou prírodnými vedami. Práve v tomto bode je dôležitý apel na spoločenské štúdium vedy (vylučujúce úzko ponímané epistemologické analýzy – neprekračujúce rovinu pojmovej interpretácie), pretože jeho implikáciou je, že práve *táto* príroda, príroda opísaná biológiou, chémiou, fyzikou..., je niečo, k čomu máme prístup *cez praktickú a spoločensky organizovanú činnosť*. Takže aj príroda vyžaduje transformačnú spoločenskú prax, aby sa mohla prejaviť, resp. aby sme mohli uvažovať o *akcii* k radikálnej náprave takpovediac so znalosťou veci (nie len *predstavovať si*, že si vieme *predstaviť* cestu k náprave). Je to požiadavka ukončenia takej organizácie spoločnosti kde zodpovednosť človeka za svet, ktorý obývame, je pred nami systematicky ukrytá a „objavuje“ sa ako výsledok anonymných síl (napr. ako „neviditeľná ruka“, „trhu, života atď.). Ide o spoločnosť, ktorá presadzuje politiku zrelosti a sebazpoznania. Politiku uznania skutočnosti, že našou praxou transformujeme svet; že tieto transformácie a ich dôsledky nie sú, pochopiteľne, úplne v našej moci, v tom zmysle, že by sme si mohli vopred nejako vybrať čo urobíme, resp. aké to bude mať dôsledky. Ale tieto transformácie a dôsledky nie sú ani v moci nikoho a ničoho iného. Musíme odolať pokušeniu znova a znova zvecňovať, glorifikovať, zhmotňovať či zbožšťovať, a tým sa zbavovať zodpovednosti – tak v politike, ako aj vo vede. Z takto zameranej argumentácie vyplýva, že spoločnosti a prírody sú *synergicky* prepojené alebo, ako sa domnieva B. Latour, sú to *zmiešaniny*.

Lubov Štekauerová

PhDr. Ľubov Štekauerová, Ph.D.

Katedra filozofie FF PU

17. novembra 1

080 78 Prešov

SR

POSTMODERNISTICKÉ STRETNUTIE S HUSSERLOM?

ANTONÍN MOKREJŠ: Husserl a otázka „Co je normální?“. Edícia Postmodernistická setkávání. Praha, Triton 2002, 88 s.

V roku 2000 začalo české vydavateľstvo Triton s vydávaním novej edície. Jej názov spolu s názvami jednotlivých publikácií čitateľa lákajú, provokujú, a tým do istej miery aj vyvolávajú rozpaky. Spomeňme aspoň niektoré: *Hawking a mysl Boží* (Peter Coles), *Heidegger a nacisté* (Jeff Collins), *Darwin a fundamentalismus* (Merryl Wyn Davies), *Wittgenstein a psychoanalýza* (John M. Heaton). Spolu je to už okolo dvadsať

Postmodernistických setkávání. Edícia ďalej stavila na stručnosť a istú exkluzivitu výpravy – i keď v prípade prebalov sa možno pozastaviť nad tým, či by menej nebolo viac.

Príspevkom z oblasti fenomenológie je *Husserl a otázka „Co je normální?“* od Antonína Mokrejše. Skôr, než sa autor začal zaoberať položenou otázkou, rozhodol sa pre základné zoznámenie čitateľa s Edmundom Husserlom – s tým, kde pôsobil, aké sú myšlienkové okruhy fenomenológie, pochopiteľne, aj s ohľadom na český kontext. Nielen v súvislosti s Husserlovým rodiskom, Janom Patočkom, Husserlovými prednáškami na českej univerzitnej pôde, ale, ako autor píše: „Naša krajina sa potom môže pyšniť aj tým, že tu vyšlo prvé veľké posmrtné publikované dielo E. Husserla *Erfahrung und Urteil...*“ (s. 19). Antonín Mokrejš sa venuje pojmom a problémovým otázkam fenomenológie Edmunda Husserla, ako sú vedomie a intencionalita, heslo „Späť k veciam samým“, snaha o zmyslupnosť, zdôvodnenosť, fenomenologická metóda a ďalšie témy. Opätovne s menším alebo väčším rozvinutím sa vracia k podnetom, ktoré už na inom mieste spomínal (napr. subjektivita s. 28 a 33, inšpirácia Brentanom s. 13 a 34 či v prípade súvislosti myslenia a bezmyšlienkovitosti s. 79 a 84). Okrem stručnej charakteristiky sa občas objaví aj zmienka o niektorých súvislostiach filozofie Edmunda Husserla a Martina Heideggera.

Keďže je celá publikácia krátka (77 strán textu malého formátu), autorovo rozhodnutie pre úvod k Husserlovi obsiahlo jej polovicu. Otázka z titulu knihy prichádza na rad trochu neskoro a zdá sa, že keď sa jej autor začne venovať, bude musieť skoro skončiť. Aj vzhľadom na to, že predposledná kapitola je už opäť všeobecnejšia a záverečné zamyslenie – autor sa v ňom zameral na „produktívnu“ stránku Husserlovho záujmu o subjektivitu – posúva celú problematiku ďalej a tieto poznámky sú skôr naznačením.

Čo je teda normálne? Antonín Mokrejš sa dostáva k hlavnej otázke publikácie cez problematiku intersubjektivity (téma, ktorej sa venoval v samostatnej knihe *Fenomenologie a problém intersubjektivit*, 1969): „Aktuálne je však pre nás problematika konštitúcie terénu intersubjektivity zaujímavá výslovne z hľadiska otázky ‘čo je normálne’ a jej úlohy v živote spoločenstva.“ (s. 52) Ďalej vymedzuje „platnosť pre každého“ a „každého“, ktorý je „normálny“ a „zrelý a dospelý“. Tento podnet sa dá rozšíriť: „Hľadisko ‘normálneho’ a požiadavku ‘dospelosti a zrelosti’ môže síce uplatňovať už primordiálne ‘ja’, a aj k tomu vskutku dochádza – a predstavuje to svedectvo o jeho spôsobilosti rozlišovať, jednako plná a rozvinutá podoba obidvoch sa vyskytuje až na teréne intersubjektivity a uprostred spoločenstva“ (s. 54). Otvára sa priestor uvažovania o tom, ako si rozumieme, ako spolupracujeme, ako napredujeme..., od analýzy nejakých elementárnych činností až po „integritu sveta kultúry“, až po normalitu, ktorú Husserl „chápe ako explikáciu idey ľudstva, vytyčujúcej, čím človek môže a má byť“ (s. 59).

Antonín Mokrejš ešte rozvíja normálne a anomálne cez analýzu ich jednotlivých významov. Najskôr cez to, ako im bežne rozumieme, ako určujeme, čo normálne je a čo nie: „obvyklé, samozrejme, všedné, obyčajné, očakávané“ s ich opakmi. S druhým okruhom sa spája to, čo je „prirodzené, zdravé, nevyvolávajúce odpor, prijímané s vnútorným súhlasom“, respektíve „neprirodzené, nezdravé, úchylné, odpudivé a vzbudzujúce odmietavé reakcie“. Tretí pohľad privádza k normálnemu ako

domácemu, dôverne známemu, zakladajúcemu pocit bezpečia, oproti ktorému stojí cudzie, iné, ohrozujúce, znepokojujúce (s. 58).

Skúmanie otázky normálneho sa rozširuje do ďalších oblastí. Nemožno vynechať ani záležitosť výchovy, inštitúcií, toho, ako sa v spoločnosti normalita opätovne artikuluje. „Predstavy o normálnom nezriedka zakladajú pocit tyranie väčšiny a ľudskej priemernosti, nepriazeň a nevôľu voči odlišnostiam... Často sa však uplatňuje aj pohrdavý postoj k všednému a každodennému životu ako k niečomu, čo si nezasluhuje vážnosť, úctu ani podstatnejšie úsilie či výdatnejšiu životnú energiu, pretože nič významného v duchovnom ohľade neobsahuje.“ (s. 64)

Postmodernistické stretnutie s otázkou *Čo je normálne?*, položenou Edmundovi Husserlovi, poukazuje nielen na obsah a rozsah problematiky, ale je aj na otázky o smerovaní k zásadným odpoveďiam a požiadavkám. Antonín Mokrejš naznačuje: Treba dbať na kultivovanú orientáciu spoločnosti, ohrozením normálneho života je napríklad strata rozlišovacích schopností. „Proces rozlišovania toho, čo je normálne, a toho, čo nie je obvyklé, má bezpochyby svoje obtiaže a svoje problémy, avšak je pre zdravý a prirodzený život spoločenstva nepostrádateľný.“ A s čím sa dá súhlasiť: „Nemožno ho z hry beztriestne vylúčiť.“ (s. 69)

Uvažovanie o normalite sa rozbieha k viacerým súvislostiam a problémom – aj k mnohému, ktoré však ešte zostalo nevyhovievané. Táto publikácia nemohla zodpovedať veľa otázok, ale čitateľa (i v role vzdialeného pozorovateľa) by mohla zaujímať zmienka o početnej diskusii, ktorá problematiku normality sprevádzala, o vzťahu k norme, odkázanie na širší kontext, ktorý sa dá len tušiť. Chýba v nej aj viac odkazov a zdá sa, že šetrenie priestorom, ktoré si tento druh publikácií vyžaduje, mohlo byť na niektorých miestach rozvrhnuté proporcijnejšie.

S týmito námietkami sa ohlasuje aj iný problém – súčasná naliehavá otázka spôsobov popularizácie, istého druhu priblíženia. Jednou z možností sú stručné, vreckové edície. Náročné témy, vysvetlenie v primeranom jazyku a na malom priestore, prípadne s rozšírením o ďalšie uvažovanie či polemiku sú však často problematické a pôsobia neistým dojmom. Jan Patočka sa tejto súvislosti venuje v texte *Platón a popularizace (Péče o duši I., 1996)* a vo svojom príklade upozorňuje na uvedomenie si ťažkostí, ktoré súvisia s týmto druhom sprístupnenia: „... popularizovať filozofiu vo vlastnom slova zmysle nemožno, možno iba vzbudiť živý cit pre problémy...“ Treba si však ďalej uvedomiť, „že gréckeho mysliteľa sme sa dotkli až tam, kde sme sa nejakým spôsobom priblížili antickému pohľadu na veci, antickému svetu, kde sa teda tento svet pre nás stal živou duchovnou skutočnosťou, ktorá je pre nás problémom, ktorá nás znepokojuje, láka, posilňuje.“

Jaroslava Kunschová

Mgr. Jaroslava Kunschová
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR